

– заборона створення людських ембріонів з дослідницькою ціллю;
– заборона видобування фінансової вигоди із використання людського тіла та інші [3, 52].

Одним із важливих чинників, гарантуючих застосування в Україні європейських стандартів прав людини, повинен стати Закон України «Про виконання рішень Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р., в преамбулі якого зазначена «...необхідність усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини та протоколів до неї...» [4].

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. — К., 2001.
2. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. — 2-е изд. — Т. 3.
3. Де Сальва. Европейская концепция по правам человека. — СПб., 2004.
4. Голос України. — 2006. — 5 квіт.

УДК 351.741:342.7

Т. Ю. Дашо

РОЛЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ, СВОБОД ТА ОBOB'ЯЗКІВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Серед головних завдань правової демократичної держави пріоритетним є забезпечення прав і свобод громадян. У ст. 3 Конституції України чітко визначається, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Права і свободи людини перебувають у центрі наукових пошуків багатьох вчених. Зокрема, різні аспекти даної проблеми досліджували М. Ануфрієв, О. Богачов, М. Костицький, О. Негодченко, Ю. Шемшученко, А. Олійник, О. Онищенко, І. Кресіна, В. Погорілко, В. Пазенко, Ф. Рудич, Ю. Римарук, К. Толкачов, А. Хабібулін, Я. Шевченко та ін.

Правова держава ніколи не обмежується юридичною фіксацією прав громадян. Проголошуючи права і свободи особи, держава повинна гарантувати їх здійснення. Тому, на думку О. Лукашової, закріплення того чи іншого суб'єктивного права в законодавстві повинно означати реальну можливість індивіда вільно користуватися певним благом, чинити певні дії в межах і в порядку, зазначених у законі [2, 95]. Згідно з цим твердженням відповідні державні органи та інші владні суб'єкти у своїй повсякденній діяльності повинні реалізовувати положення Основного Закону. У зв'язку з цим постає логічне запитання: які саме органи, насамперед, мають гарантувати захист конституційних прав та свобод людини і громадянина? В. Клочков стверджує, що одним із

головних органів у системі державної влади щодо гарантованого забезпечення прав і свобод громадян є Верховна Рада України, оскільки саме вона приймає закони, обов'язкові для виконання. Також від імені держави виступають і органи прокуратури, діяльність якої спрямована на утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку та має своїм основним завданням охорону та захист прав і свобод людини та громадянина від неправомірних зазіхань. Важливу функцію стосовно забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина покладено державою на органи внутрішніх справ, які повинні виконувати свої повноваження неупереджено, захищати права та свободи громадян згідно з чинним законодавством [3, 23].

В основному погоджуючись із В. Ключковим, можна запропонувати дещо розширити цей перелік, адже держава створює ряд органів, покликаних не тільки захищати, а й сприяти реалізації прав людини. У систему таких органів та установ входять судові та адміністративні органи, парламентські структури, інститут омбудсмена (уповноваженого з прав людини) тощо. Незаперечним є той факт, що відповідно до Конституції України очолює систему органів щодо забезпечення прав і свобод людини Президент України, який виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, дотримання Конституції, прав і свобод людини та громадянина [1].

Складовою частиною єдиної системи державних органів є система правоохоронних органів, що теж забезпечує права і свободи людини. Особливе місце серед них належить органам внутрішніх справ. Таким чином, органи внутрішніх справ займають одне з ключових місць у системі державних органів, метою діяльності яких є не тільки захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, але й активне сприяння щодо реалізації громадянами своїх прав і свобод.

Сфера діяльності органів внутрішніх справ має складну структуру. Вона включає в себе ряд груп суспільних відносин, які пов'язані із забезпеченням прав і свобод людини, убезпечення держави та суспільства від, насамперед, злочинів, інших посягань, соціальних загроз. Це, у свою чергу, визначає різні напрями забезпечення органами внутрішніх справ реалізації основних прав людини і громадянина.

Вирішення цих неординарних проблем — справа не одного дня, і тому на шляху забезпечення правопорядку та законності потрібно, насамперед, встановити соціальний контроль над злочинністю, розгорнути профілактичну роботу і зміцнювати всі форми попередження злочинності. До них, зокрема, належать: ситуативна, що включає в основному технічні заходи; соціальна, яка включає поліпшення соціально-економічних умов життя населення; розгортання діяльності добровільних організацій з охорони громадського порядку.

Для досягнення відносин партнерства між населенням і міліцією України, враховуючи Програму розвитку партнерських відносин між міліцією і населенням, на нашу думку, необхідно здійснити такі заходи: переконати громадян (використати превентивний підхід) щодо необхідності та глибокої зацікавленості у зміцненні правопорядку та законності, тобто у відносинах «міліція і народ — партнери».

У наш час забезпечити належну громадську безпеку в країні міліція зможе за умови тісної співпраці та партнерства з населенням. Ця практика довела свою ефективність у багатьох країнах світу і навіть в колишньому Радянському Союзі.

Взаємодія міліції з населенням повинна ґрунтуватися тільки на добровільних засадах. У ст. 6 Закону України «Про міліцію» вказується, що державні органи, громадські об'єднання, службові особи, трудові колективи, громадяни зобов'язані сприяти міліції в охороні громадського порядку й боротьбі зі злочинністю. На перший погляд, складається враження про обов'язок громадянина чи громадського об'єднання надавати таку допомогу міліції. Однак ч. 2 ст. 6 Закону України «Про міліцію» називає умови залучення громадян до співробітництва: «Міліція має право для виконання покладених на неї завдань залучати громадян за їх згодою до співробітництва у порядку, встановленому законами, що регулюють профілактичну та оперативно-розшукову діяльність. Примусове залучення громадян до співробітництва з міліцією забороняється» [4].

У свою чергу спільна діяльність міліції та добровільних об'єднань населення, які беруть участь у боротьбі з правопорушеннями у сфері громадського порядку, формує у свідомості громадян необхідність рахуватися із загальними інтересами, шанобливо ставитися до правових приписів, з гідністю виконувати свої громадські обов'язки. Окрім того, залучення широких верств населення до правоохоронної діяльності закономірно і справедливо розглядається як важливий чинник участі громадян в управлінні справами суспільства і держави, один з основних факторів зміцнення конституційного режиму, ролі законів, посилення механізму підтримки правопорядку на ґрунті розвитку народовладдя.

Чітке уявлення про особливості механізму забезпечення реалізації прав та обов'язків громадян має велике значення в діяльності міліції. Необхідність у такому механізмі виникає тоді, коли реалізація конституційного суб'єктивного права не потребує втручання держави, її органів і посадових осіб у процес реалізації цього права як обов'язкової сторони. Зі сторони держави потрібні лише гарантування прав та відтворення порушеного права. Тому необхідно визначитися з поняттям механізму забезпечення реалізації прав і обов'язків громадян та його складовими.

Функціонування правової системи держави забезпечується цілим комплексом державно-правових механізмів. На сьогодні детерміновані такі правові механізми: правового регулювання; дії права; правотворчості; соціального управління; правового впливу; державного управління; забезпечення правових режимів [5, 864].

З огляду на це розглянемо детальніше структуру механізму забезпечення реалізації прав, свобод і обов'язків людини та громадянина. Його складовими частинами виступають елементи, які сприяють створенню умов щодо здійснення свобод, охорони та захисту їх від правопорушень, а також участь у відтворенні порушеного права людини:

- а) гарантії здійснення аналізованих прав і свобод людини;

- б) юридичні елементи механізму реалізації;
- в) процес практичного втілення можливості та необхідності в дійсність;
- г) умови і фактори такого процесу.

Гарантії здійснення суб'єктивних прав і свобод людини та громадянина (включаючи конституційну недоторканність) визначаються як умови та засоби, за допомогою яких забезпечується здійснення прав та обов'язків людини й громадянина. Вони можуть бути політичними, економічними, соціальними, юридичними тощо.

Юридичні елементи механізму включають у себе: а) правові норми та нормативно-правові акти; б) індивідуально-правові документи; в) юридичні факти; г) правові відносини; д) суб'єктивні права та юридичні обов'язки; е) форми й методи організації здійснення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

Правові норми містяться в нормативно-правових актах. Вони видаються компетентними суб'єктами правотворчої діяльності в Україні, визнають за людиною та громадянином рівні правові можливості, які стосуються не лише їх поведінки, але й закріплюють їх взаємовідносини з іншими людьми, з колективом людей, державою і громадянським суспільством у цілому. Такі можливості називаються суб'єктивними правами людини та громадянина.

Здійснення суб'єктивних прав, як і будь-яка інша діяльність, характеризується певним процесом. Елементами цього процесу є три основні стадії: а) правового статусу; б) правових відносин; в) користування конкретними благами.

Правовий статус характеризується як юридичне становище людей у суспільстві. Як категорія він торкається інтересів не тільки окремого індивіда, але й колективу людей. Розглядають індивідуальний, колективний і загальний правовий статус. Загальний, порівняно з індивідуальним правовим статусом, є відносно стабільним, постійним і не так часто змінюється, як спеціальний чи індивідуальний. Основу загального правового статусу становлять конституційні права, свободи, законні інтереси та обов'язки людини і громадянина. Вони мають важливе значення для людини, але не вичерпують усього розмаїття регулювання правових відносин, характерних для галузевого та відомчого регулювання, що становить спеціальний та індивідуальний правовий статус людини. Саме на цьому рівні правового становища людини і громадянина виникає ситуація готовності суб'єктивних прав та юридичних обов'язків до їх реалізації, але й ця стадія не забезпечує індивідові здійснення його прав та обов'язків. Для цього дуже важливою є третя стадія безпосереднього користування суб'єктивним правом. На цій стадії людині забезпечується фактичне перенесення закріплених у моделі правової норми соціальних благ у повсякденну практичну діяльність та життя особистості. Такий динамічний процес перенесення нормативної моделі у фактичну поведінку (здійснення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків) називають основою механізму реалізації суб'єктивних прав. Іншими словами, це сукупність факторів, які рухають сам процес, тобто виступають необхідними умовами перенесення соціальних благ, закріплених нормою права, в практичну життєдіяльність конкретної людини. Вони передбачають дві сторони: а) активну діяльність самого індивіда, який виступає носієм

суб'єктивного права; б) обов'язкову діяльність зобов'язаного суб'єкта, який повинен виконувати обов'язок або забезпечувати його виконання.

Більшість суб'єктивних прав здійснюється без особливої активності носія права. Значна частина громадянських та політичних прав здійснюється в процесі постійного користування людиною та громадянином своїми благами. На державу та громадянське суспільство покладається обов'язок забезпечити здійснення таких прав шляхом створення умов для їх реалізації. Економічні, соціальні та культурні права у своїй більшості потребують всього комплексу (створення умов для здійснення права, його охорони, захист та відновлення у випадку порушення) щодо забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина.

Отже, забезпечення реалізації конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина зі сторони держави характерне для всього масиву названих суб'єктивних прав, однак для окремих свобод особливостями забезпечення їх реалізації є те, що держава (її органи та посадові особи) не втручається у процес реалізації до того часу, доки не виникає загроза його порушення чи незаконного обмеження.

Держава і суспільство повинні бути зацікавленими в найповнішому здійсненні прав і свобод громадян, їх юридичному забезпеченні, оскільки ці права і свободи служать не тільки особистим інтересам кожного з нас, а й спрямовані на організацію нормального життя суспільства, здійснення перетворень на краще. А це вимагає посилення та вдосконалення всієї діяльності органів внутрішніх справ України щодо захисту прав громадян.

Механізм правового захисту визначається як динамічна система правових форм, засобів і заходів, дія і взаємодія яких спрямовані на запобігання порушенням прав людини чи на їх відновлення у випадку порушення. Він містить у собі три елементи: 1) охорону прав; 2) захист прав; 3) юридичну допомогу людині.

Охорона прав людини є механізмом безпосередньої дії охоронних норм права та організаційно-правової діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, установ і посадових осіб, а також громадських об'єднань щодо недопущення порушень прав та свобод людини і громадянина.

Захист прав є об'єктивною потребою, оскільки всі права, надані особі й не забезпечені необхідними засобами захисту у випадку їх порушення, є лише «декларативними правами». Захист прав — це частина правового захисту людини, що складається з примусово-правової (зокрема, матеріально-правової та процесуальної) діяльності органів державної влади й управління, правоохоронних органів, громадських організацій і посадових осіб, а також громадян та осіб без громадянства, здійснюваної законними засобами для підтвердження або відновлення оскарженого або порушеного права людини. Захист права як підсистема правового захисту людини містить у собі: 1) право на захист; 2) форми захисту; 3) примусові засоби захисту (заходи захисту і відповідальності).

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що механізм забезпечення реалізації прав, свобод і обов'язків людини та громадянина являє собою структурно складне явище, що складається з таких елементів: гарантій здійснення прав і свобод людини, юридичних елементів механізму їх реалізації, процесу

практичного втілення можливості та необхідності у дійсність, а також умов і факторів такого процесу. Комплексний аналіз усіх елементів у системних зв'язках та поєднаннях дозволить не тільки вдосконалити теоретичну модель механізму забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, але й сприятиме практиці запобігання порушенням прав людини (чи їх відновленню у випадку порушення).

Література

1. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. — К.: Велес, 2004. — С. 4.
2. Права человека: Учеб. для вузов / Отв. ред. Е. А. Лукашова. — М., 2000.
3. Клочков В. Проблеми гарантованого забезпечення органами державної влади прав і свобод громадян // Міліція України. — 2003. — № 9.
4. Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 4. — Ст. 20.
5. Пелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті: У 2 кн. — Кн. 1, ч. 2.

УДК 342.8:34.038

М. В. Афанасьєва

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СУДОВЕ ОСКАРЖЕННЯ В МЕЖАХ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Національне законодавство про вибори постійно вдосконалюється аби врахувати досвід, накопичений практикою, і відобразити новітні міжнародні стандарти. Водночас склалася «традиція», що кожні вибори проводяться на основі нових виборчих законів, що приймаються за декілька місяців до початку виборчого процесу. Ця обставина не може позитивно відобразитися на практиці їх реалізації. Вибори до Верховної Ради України 2006 р., на жаль, не стали виключенням. Закон України «Про вибори народних депутатів України» викладений у новій редакції 7 липня 2005 р. [1], у подальшому в нього вносилися зміни, більшість з яких вже після початку виборчого процесу. Окрім цього, виборчу кампанію 2006 р. відрізняла ще одна законодавча новела — Кодекс адміністративного судочинства України [2], що набрав чинності 1 вересня 2005 р., який регулює питання провадження у публічно-правових справах, зокрема у спорах щодо праводносин, пов'язаних з виборчим процесом. Тобто на початку виборчого процесу з виборів народних депутатів України 2006 р. була відсутня як практика реалізації норм нового виборчого закону, так і порядку оскарження протиправних діянь та рішень.

Інститут оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єктів виборчого процесу відіграє важливу роль в забезпеченні прозорих та справедливих виборів. Цей інститут ґрунтується на правах, передбачених ст. ст. 40 та 55 Конституції України [3], а саме на праві кожного направляти індивідуальні чи колективні пись-